

Usseler Es, gered van de slopershamer

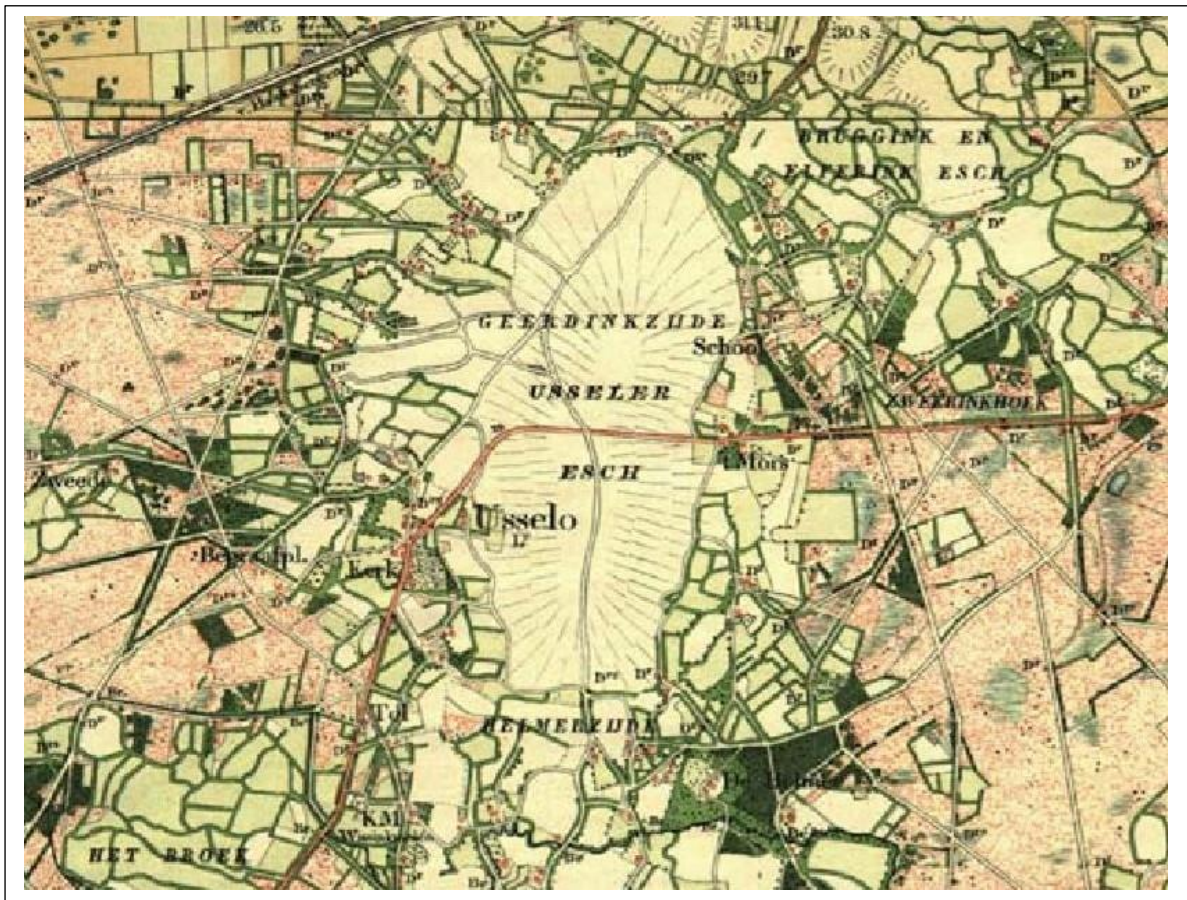
Er was eens een es. Een heel aardige es, die merkwaardigerwijs met het hoogste punt wel 8 meter boven de omgeving uitstak. Merkwaardig, maar op het eerste gezicht ook niet heel bijzonder, die Usseler Es, Twente is immers vergeven van de essen.

In 1994 maakte de es kennis met de moderne tijd en werd ze doorgraven om zo plaats te bieden aan de snelweg A35. Wel wat hinderlijk dat tijdens de bouw van die weg nederzettingssporen en grafheuveltjes uit de ijzertijd werden doorsneden. Kan gebeuren, wie veel graaft stuit wel eens op gekke zaken.

Langs een snelweg horen bedrijfsgebouwen die zijn immers - de eerste 30 jaar - een visitekaartje en uithangbord voor een stad. De grond langs een snelweg is daarom voor projectontwikkelaars, bestuurders en ondernemers een spekje voor het bekje.

Een bedrijfsgebouw op deze plek geeft je tientallen jaren de bescheiden aandacht van langs zovende automobilisten, die soms wel eens vermoeid opkijken van hun telefoon. En deze aandacht streelt het onstuitbare ego van veel alfa mannetjes.

Na enkele tientallen jaren verworpen deze met veel pvc opgetuigde reclamezuilen helaas tot bouwvallen waartegen terminale, obese, halfblinde duiven zich te pletter vliegen en stumpers met een mislukte junk carrière een bescheiden onderdak vinden. Dit was het grote plan. Briljant. En zo werd de es opgestuwd in de vaart der volkeren, een bouwsteen voor een gezonde economie. De vlag kon uit, het bestemmingsplan " Usseler es 2008 " gaf de sloop ruim baan.

Landkaart van de Usseler es.

Nu wil niet iedereen mee in de moderne tijd, ruimte maken voor de onstuimige groei van bedrijven, die weliswaar weinig bijdragen aan de werkgelegenheid, maar een uithangbord naast een snelweg is top. In Usselo, inmiddels wakker geschrokken door de onstuitbare landjepik en veroordeelt om als een enclave in de industriële, perifere woestijn van Enschede onder te gaan, werd de vereniging tot behoud van Usselo en Usseler Es (VBU) opgericht met als eerste wapenfeit een treffend spandoek.

Om de protesten te dempen haalde de gemeenteraad in 2001 het vlijmscherpe wapen van een lokaal referendum van stal. De raad, zelf gekozen door zo'n 43% van de kiesgerechtigde burgers, liet zien dat ze democratie een goed hart toedragen.

Voor aanpassing van het zo democratisch tot stand gekomen besluitvorming moesten toch minimaal 60% van de burgers gaan stemmen.

Wel zonderling hoe je met het grootste gemak de nodige vragen kunt oproepen over je de eigen legitimiteit. En hoewel 85% van de burgers tegen de plannen stemde, was het natuurlijk wel logisch dat vanwege een te lage opkomst het resultaat niet telde. Wie de schoen past... Voor de es leek een treurig lot onontkoombaar.

Maar soms wint uiteindelijk het gezond verstand het van de holle frasen. Na talloze acties, spandoeken, rechtszaken en protesten zijn de voorstanders van een bebouwing van de es nu niet langer aan de winnende hand. Op 14 september 2019 besliste de gemeenteraad dat de plannen grotendeels niet doorgaan en kwam de gemeente Enschede terug van het voornemen de hele es tot industrieterrein te promoveren. Het deel van de es ten westen van de snelweg zal op grond van een aangepast bestemmingsplan behouden blijven. Het verzet van de bewoners en in het bijzonder de Vereniging tot Behoud Usselo en Usseler Es heeft hieraan veel bijgedragen.

Maar waar maken we ons druk over? Hoe bijzonder is die es? Heel bijzonder in cultuurhistorisch opzicht!

De laag van Usselo.

In totaliteit was deze es samen met de omringende boerderijen en huiskampen met een oppervlakte van 155ha ooit de grootste van Europa. Het kransdorp rond de es is te beschouwen als het prototype van de oorspronkelijke bewoningsvorm. In deze krans, een zone met huiskampen en boerderijen, moet waarschijnlijk het oudste permanente akkerland gezocht worden. De es zelf is waarschijnlijk pas later in gebruik genomen. De bezitsspreiding van het akkerland op de es is gering. Het ligt meestal geconcentreerd in de buurt van de boerderij. Dit wijst erop dat de hoeven ter plaatse al aanwezig waren toen de es werd opgedeeld.

Kleinschalige landbouw aan de voet van de Usseler es. (2019)

De es is ontstaan op een ondergrond van een hoge morenerug daterend uit het Salien, een geologische periode van 238 tot 153 duizend jaar geleden. In geologische zin maakt het gebied deel uit van het oostelijk zandgebied, waarbij op korte afstanden grote verschillen voorkomen in hoogteligging, bodemtypen en waterhuishouding. De grondmorene stamt uit het Tertiair, een geologisch tijdvak tussen 62 en 3 miljoen jaar geleden. De humus houdende bovengrond is dikker dan 50cm en de vorming van dit esdek gaat terug naar de 11e tot 13e eeuw. Het dek is ontstaan uit bodemstrooisel, grasplaggen en heideplaggen.

Veel delen van de es hebben een rijk archeologisch bodemarchief. Bewoningssporen komen voor vanaf het Paleolithicum, de Bronstijd, IJzertijd-Romeinse Tijd en Middeleeuwen. Bij bescheiden opgravingen is aardewerk, bewerkt vuursteen en houtskool gevonden en daarnaast zijn ook huttenleem, bot, baksteen, (metaal)slakken, kooltjes, sintels en zwarte schilfers aangetroffen. De zwarte schilfers zijn mogelijk te beschouwen als een soort verbrandingsresidu.

Prins Maurits bij aankomst op de Usseler es.

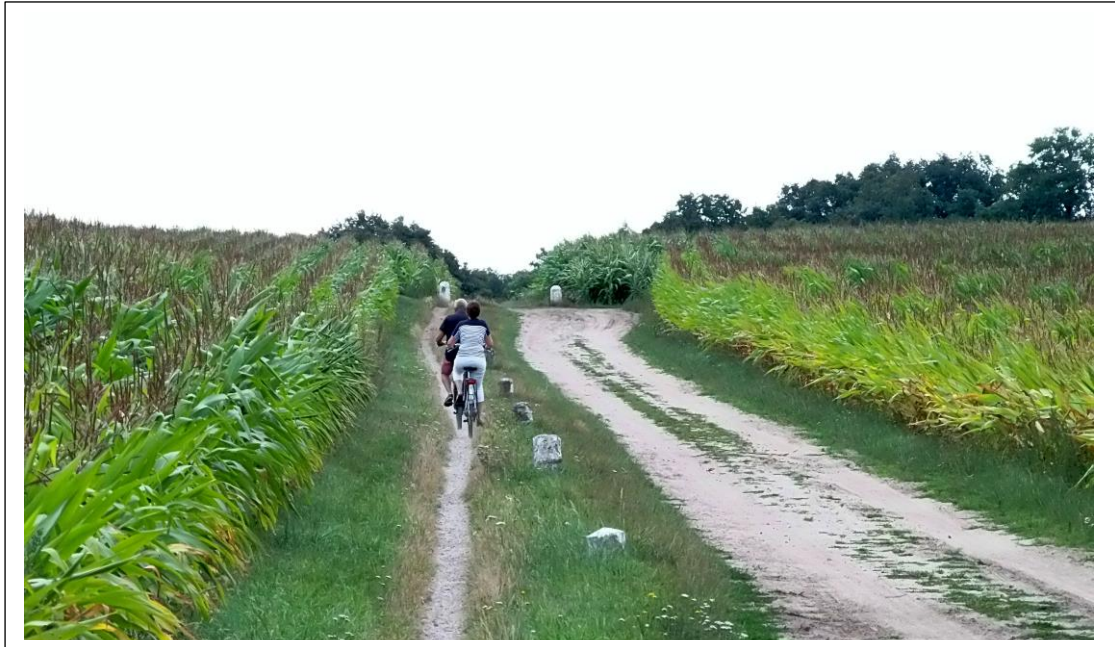
Ook in de 16^e eeuw speelde de es een belangrijke rol in de geschiedenis. Op 9 oktober 1597 werd de omgeving van Usselo opgeschrikt door een ware veldslag. Een ruitercompagnie van Maurits raakte slaags met soldaten van het Spaanse garnizoen van Enschede, waarbij een tiental soldaten het leven lieten. Ruim een week later, op zaterdag 18 oktober, kwam de hoofdmacht van leger aan en sloeg Maurits zijn kamp op bij het vierbos op de Usseler Es.

Video over de laag van Usselo

Klik [HIER](#)

Nadat het leger was opgesteld en de Spaanse bevelhebber de kanonnen mocht inspecteren gaf het Spaanse garnizoen zich over. Enschede werd grotendeels ontmanteld als vestingstad, de buitengracht werd gedempt met het zand van de tussen de grachten liggende wal.

De Usseler es heeft ook een belangrijke recreatieve functie.

Gelukkig blijft nu een groot deel van dit cultuurhistorische monument bestaan. Deze es die bol staat van de historie is een monument op zich. En dan nog een klein detail: Veel informatie uit dit artikel is ontleend aan een inventariserend archeologisch veldonderzoek uit 2004, lange tijd te vinden in de onderste bureaula van de besluitvormers, want de opdrachtgever was toevallig de gemeente Enschede zelf.

Auteur: drs. W.J.A. (Willem) Fhij.

Een uitgave van de stichting Cultureel Erfgoed Enschede. (2020)

Bronnen: Usseler Es 2008/

Foto's: SCEE.

Internet: <https://cultureelerfgoedenschede.nl/wordpressnew/usseler-es/>